

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการนำเสนอส่วนนี้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบของวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ด้วยกันได้แก่ หนึ่ง เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทั่วไป และทัศนคติที่มีต่อเกษตรกรรมของเกษตรกรชาวเขาในพื้นที่ที่ทำการศึกษา สองเพื่อศึกษาทัศนคติของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สามเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อทัศนคติของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสี่ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในอนาคตของเกษตรกรชาวเขา ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรชาวเขาที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจำนวน 178 ราย เป็นชาวเขาเผ่าถิ่น (ลัวะ) ทั้งสิ้น เกษตรกรกลุ่มศึกษานี้เป็นเกษตรกรชาวเขาในเขตพื้นที่ดอยภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ค่าของ chi-square ในการหาความสัมพันธ์ของตัวแปร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.1 ข้อมูลลักษณะพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรชาวเขา

- เพศเป็นเพศชายร้อยละ 93.8 เป็นเพศหญิงร้อยละ 6.2
- อายุร้อยละ 59.0 มีอายุระหว่าง 30-55 ปี รองลงมาร้อยละ 22.5 อายุน้อยกว่า 30 ปีลงไป อายุเฉลี่ย 42 ปี
- การอ่านหนังสือได้ ร้อยละ 75.3 อ่านหนังสือไม่ออก ร้อยละ 24.7 อ่านหนังสือออก
- จำนวนสมาชิกในครอบครัวร้อยละ 47.8 มีจำนวน 1-4 คน รองลงมาร้อยละ 40 อยู่ระหว่าง 5-7 คน ค่าเฉลี่ย 5 คน
- จำนวนที่ดินในครอบครัว ร้อยละ 61.8 มีจำนวน 6 ไร่ลงมา รองลงมาร้อยละ 34.9 อยู่ระหว่าง 6-10 ไร่ ค่าเฉลี่ย 5 ไร่
- อาชีพเสริมร้อยละ 79.2 รับจ้างทั่วไป รองลงมา ร้อยละ 19.7 อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่มีอาชีพเสริม
- รายได้ ร้อยละ 59 รายได้น้อยกว่า 1,500 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 29.2 ระหว่าง 1,500-3,000 บาทต่อปี รายได้เฉลี่ย 1,867.13 บาทต่อปี

- เครื่องการเกษตร ร้อยละ 38.8 มีเครื่องมือครบ 1 ชุด รองลงมาร้อยละ 28.7 มีไม่ครบชุด
- ศาสนาที่นับถือร้อยละ 99.4 ศาสนาพุทธ ร้อยละ 0.6 ศาสนาคริสต์
- การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ร้อยละ 24 จากพระอธิการวาทย์ รองลงมาร้อยละ 21.9 การเข้าตัวอำเภอ
- ความศรัทธาในตัวผู้นำ ร้อยละ 57.9 ไม่เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ร้อยละ 42.1 เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1.2 ทักษะ

ทักษะของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมแล้วเกษตรกรชาวเขามีทักษะอยู่ในเกณฑ์ที่ดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.99 ประเด็นที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งและได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ สนับสนุนทางราชการอย่างเต็มที่ในการเผยแพร่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ค่าเฉลี่ย 2.76) ซึ่งสอดคล้องกับการส่งเสริมการเกษตรโดยให้เกษตรกรชาวเขามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร ส่วนประเด็นที่เกษตรกรชาวเขาส่วนใหญ่ไม่แน่ใจและไม่เห็นด้วย ได้คะแนนต่ำสุด คือ อาชีพเกษตรกรรมสามารถศึกษาด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องศึกษาในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย 1.21)

ทักษะของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมแล้วเกษตรกรชาวเขามีทักษะอยู่ในเกณฑ์ที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.14 ประเด็นที่เกษตรกรชาวเขาส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุดในประเด็นเชิงบวก ซึ่งแสดงว่ามีทัศนคติที่ดีที่สุด คือ การอนุรักษ์ป่าไม้ให้ผลดีจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากประชาชนภาคเอกชนและภาครัฐบาล(ค่าเฉลี่ย 2.82) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายร่วมของรัฐบาล ให้โอกาสเอกชนเข้ามามีบทบาทร่วมพัฒนาในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ประเด็นที่เกษตรกรชาวเขาส่วนใหญ่ไม่แน่ใจและไม่เห็นด้วยในประเด็นเชิงบวกคือรัฐบาลออกกฎหมายห้ามตัดไม้ถ้าไม่ปลูกต้นไม้ทดแทน (ค่าเฉลี่ย 1.35) ส่วนประเด็นเกษตรกรชาวเขา ส่วนใหญ่คะแนนเฉลี่ยต่ำสุดที่เป็นประเด็นเชิงลบ แสดงว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ การประกาศพื้นที่ป่าสงวนทำให้ราษฎรที่ยากจนต้องขาดแคลนพื้นที่ทำกิน และยากจนยิ่งขึ้น (ค่าเฉลี่ย 1.20) และการปลูกฝิ่นในพื้นที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ดินไม่แพ้ป่าไม้เหมือนกัน (ค่าเฉลี่ย 1.62)

1.3 การทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างทัศนคติของเกษตรกรชาวเขาในเรื่องอาชีพเกษตรกรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กับตัวแปรอิสระต่าง ๆ ได้ผลดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของเกษตรกรต่ออาชีพเกษตรกรรมกับตัวแปรอิสระต่าง ๆ คือ เพศ อายุ การอ่านหนังสือได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ครอบครองอาชีพเสริม รายได้ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความศรัทธาในตัวผู้นำ โดยภาพรวมแล้วไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีเพียงบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กัน

เช่นเดียวกันในการทดสอบหาความสัมพันธ์ ระหว่างทัศนคติของเกษตรกรต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กับตัวแปรอิสระต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น โดยภาพรวมแล้วไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีเพียงบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กัน

1.4 ปัญหาความต้องการและข้อเสนอแนะ ให้หน่วยงานของรัฐช่วยเหลือด้านการเกษตร และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

พบว่าร้อยละ 79.2 คิดว่ามีปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย เช่น การปลูกข้าวไร่ โดยหักล้าง ถางพงเพื่อทำการเกษตรไปเรื่อย ๆ ร้อยละ 50.6 มีความต้องการให้มีการปลูกป่าทดแทน พื้นที่เสื่อมโทรม และมีข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานราชการสนับสนุนและจัดหาความรู้ในการ ประกอบอาชีพการเกษตรและจัดหาต้นกล้าพันธุ์ไม้ผล เช่น ลิ้นจี่ มะขาม และกาแฟ ที่เป็นพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ รวมถึงต้องการเมล็ดถั่วแดง เมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ดี ๆ เพื่อทดแทนการทำไร่เลื่อนลอย

2. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

2.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงระบบเกษตรกรรมของเกษตรกรชาวเขา

1. จากการศึกษาทัศนคติของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่ออาชีพเกษตรกรรม จะเห็นได้ว่า เกษตรกรชาวเขาสวนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางราชการอย่างเต็มที่ในการเผยแพร่ เกี่ยวกับการประกอบ อาชีพเกษตรกรรมซึ่งในประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรชาวเขามีความเต็มใจและต้องการที่จะ ให้ทางราชการเข้าไปสนับสนุนหรือให้การฝึกอบรม ส่งเสริม ในเรื่องการเกษตรเป็นอย่างมาก ดังนั้น หากทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรเข้าไปให้ความรู้ และให้การสนับสนุนให้มีการทำการเกษตรอย่างถูกวิธี และให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปด้วยจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาเกษตรกร ชาวเขา

นอกจากนี้ในประเด็นอื่นเกษตรกรชาวเขา ก็มีทัศนคติที่เห็นด้วยต่อการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมที่จะส่งผลให้การพัฒนาด้านการเกษตรเป็นไปได้อย่างดี มีเพียง 2 ประเด็นคำถาม เท่านั้นที่เกษตรกรมีทัศนคติที่ยังไม่เห็นด้วยและไม่แน่ใจ ก็คือ อาชีพเกษตรกรรมสามารถศึกษาด้วย ตนเองได้ กับการอ่านและฟังบทความเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากระดับความรู้ของเกษตรกร ยังต่ำ มีผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกถึงร้อยละ 75.3 จึงทำให้ประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาด้วยตนเอง และการอ่านหรือฟังบทความที่เกี่ยวกับการเกษตร เกษตรกรชาวเขาไม่แน่ใจและไม่เห็นด้วย ดังนั้น การให้ความรู้เกษตรกรชาวเขาในพื้นที่นี้ จึงควรจะใช้วิธีการส่งเสริมการเกษตรที่อาศัยสื่อการสอนที่ เหมาะสมกับผู้ที่ไม่มีความรู้ เช่น การใช้ตัวอย่างของจริง การสาธิต หรือการให้เกษตรกรฝึก ปฏิบัติด้วยตนเอง

2. ในการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ คือ เพศ อายุการอ่านหนังสือได้ รายได้ของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความศรัทธาต่อผู้นำ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร กับทัศนคติของเกษตรกรชาวเขาต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น พบว่ามีเพียงบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ในภาพรวม ของทัศนคติที่มีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น ไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดที่มีความสัมพันธ์อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นถ้ามองในภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าระดับต่าง ๆ ของตัวแปรอิสระ เช่น เพศชายหรือหญิง ระดับอายุ ผู้ที่อ่านหนังสือได้และไม่ได้ รายได้ของครอบครัวที่แตกต่างกัน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่แตกต่างกัน ความศรัทธาและไม่ศรัทธาในตัวผู้นำ ตลอดจนจนระดับการ ได้รับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกรชาวเขา ไม่อาจจะสรุปได้ว่ามีระดับทัศนคติต่อการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมแตกต่างกัน ดังนั้นการกำหนดแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรชาวเขาใน เรื่องการเกษตร จึงไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของตัวแปรอิสระต่าง ๆ ที่ตั้งสมมติฐานไว้

การส่งเสริมการเกษตรสามารถทำได้โดยทั่ว ๆ ไป ในกลุ่มเกษตรกรกรชาวเขาทั้งหมดได้ เพราะจากข้อสรุปของทัศนคติของเกษตรกรกรชาวเขาที่มีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น มีทัศนคติที่ดีอยู่แล้ว

3. ประโยชน์ที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานก็คือ มีบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ เช่น เพศ อายุ การอ่านหนังสือได้ ฯลฯ ซึ่งอาจจะใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบการตัดสินใจในด้านการส่งเสริมการเกษตรได้บ้าง

2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมเกษตรกรกรชาวเขาต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1. จากการศึกษาทัศนคติของเกษตรกรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น โดยภาพรวมแล้วเกษตรกรกรชาวเขามีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีบางประเด็นคำถามที่เกษตรกรกรเห็นด้วยอย่างยิ่ง เช่น ควรมีการอนุรักษ์ป่าลุ่มดึกดำบรรพ์และต้นชมพูภูคา การพอใจต่อการประกาศให้พื้นที่ดอยภูคาเป็นเขตอุทยานแห่งชาติในปี 2528 ควรสืบทอดให้มีการทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ต่อไป การอนุรักษ์ป่าไม้ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งประชาชน เอกชน และรัฐบาล ปัจจุบันกฎหมายลงโทษผู้บุกรุกทำลายป่ายังเป็นโทษสถานเบา ที่ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรกรมีความคิดที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และให้การสนับสนุนรัฐบาลอย่างเต็มที่ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนประเด็นคำถามอื่น ๆ ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนใหญ่เกษตรกรกรชาวเขาก็เห็นด้วยทั้งสิ้น มีเพียงบางประเด็นเท่านั้นที่เกษตรกรกรไม่เห็นด้วยและไม่แน่ใจ เช่น การตัดถนน ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง การประกาศพื้นที่ป่าสงวนทำให้ราษฎรที่ยากจนต้องขาดแคลนพื้นที่ทำกินและยากจนยิ่งขึ้น ซึ่งในประเด็นเกี่ยวกับการตัดถนนนั้นเกษตรกรกรยังเห็นความสำคัญของการคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอก ส่วนการประกาศพื้นที่ป่าสงวนนั้นก็สอดคล้องกับทัศนคติในแง่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นโดยภาพรวม ๆ แล้วในอนาคตหากเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปทำความเข้าใจ ให้ความรู้ และร่วมมือกับเกษตรกรกรชาวเขาอย่างจริงจัง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แล้ว จะสามารถทำให้บังเกิดผลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเกษตรกรกรชาวเขาสวนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2. ในการทดสอบสมมติฐาน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ คือ เพศ อายุการอ่านหนังสือได้ รายได้ของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความศรัทธาต่อผู้นำ และการได้รับข้อมูลข่าวสารกับทัศนคติของเกษตรกรกรชาวเขา ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น พบว่ามีเพียงบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ในภาพรวมแล้วทัศนคติของเกษตรกรกรชาวเขาต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระตัวใด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาระดับต่าง ๆ ของตัวแปรอิสระดังกล่าวแล้วไม่มีผลต่อการที่จะให้ความรู้หรือส่งเสริมเกษตรกรกรชาวเขาในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การให้ความรู้หรือส่งเสริมในเรื่องนี้ จึงไม่จำเป็นต้องนำเอาระดับของตัวแปรอิสระต่าง ๆ มาเป็นตัวพิจารณามากนัก สามารถทำได้โดยภาพรวม ๆ ทั้งพื้นที่ได้ จะมีเพียงบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับระดับของตัวแปรอิสระ ซึ่งอาจนำมาประกอบการพิจารณาในการวางแผนการให้ความรู้หรือส่งเสริมในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.3 ข้อเสนอแนะส่วนของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บนดอยภูคา

1. เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น หน่วยงานต้นน้ำ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรร่วมกันรณรงค์ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และเผยแพร่การทำวนเกษตรอย่างเข้าใจในความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศน์ของป่าไม้ ควรใช้วิธีการที่สื่อสารโดยการรับฟัง

จะเหมาะสมกว่าการอ่าน เพราะเกษตรกรชาวเขาส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก ทำโดยการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่หลาย ๆ หมู่บ้าน ควรเป็นโครงการระยะยาว 5-10 ปี เวียนทุกหมู่บ้านบนดอยภูคาในการถ่ายทอดความรู้ควรใช้ภาษาลัวะ ซึ่งชาวเขาฟังง่ายรับได้เนื้อหาที่ใช้ไม่ควรสลับซับซ้อน เข้าใจง่าย ผู้บรรยายก็ควรเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่น หัวหน้าอุทยานต้นน้ำฯ พระอธิการวาทย์ ผู้นำท้องถิ่น หรือผู้ที่เหมาะสมใจเกษตรกรชาวเขาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมหรือให้ทุกคนในหมู่บ้านแบ่งพื้นที่ของตน (ไม่มีเอกสารสิทธิ์) เข้าร่วมโครงการป่าชุมชนพึ่งพาเก็บของป่า

2. หากโครงการตามข้อ 1 ประสบผลสำเร็จอาจสนับสนุนให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้นโดยจัดให้มีเวทีชาวบ้าน ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หากใครมีปัญหาอะไรก็มีคณะกรรมการช่วยกันตัดสินใจหาวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน อาจเสนอให้มีการแบ่งพื้นที่ของตนบางส่วนเป็นป่าชุมชนร่วมกัน และของแต่ละหมู่บ้านซึ่งไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่แล้ว และเจ้าหน้าที่ควรอนุโลมให้เขาพึ่งพาป่าบริเวณนั้น โดยกำหนดขอบเขตให้เขาอย่างชัดเจน

3. ควรพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเกษตรที่สูง เช่น ศูนย์สาธิตและฝึกอบรมการเกษตรที่สูงเป็นเขตทดลองระบบวนเกษตรที่สูง เลือกรูปแบบวนเกษตรที่อนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การปลูกพืชชั้นขึ้นบันไดหรือแบบแถวสลับ (ไม้ผลยืนต้นสลับพืชไร่ พืชผัก) ที่เหมาะสมกับที่ดอยภูคา อาจเริ่มจากพืชพรรณที่เลียนแบบธรรมชาติของพรรณไม้เดิม เพื่อทดสอบพรรณพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ แล้วทำการส่งเสริมระบบการเกษตรที่เหมาะสมแก่เกษตรกรชาวเขา เพื่อทดแทนการทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกฝิ่น

4. เนื่องจากเกษตรกรชาวเขา มีปัญหาพื้นที่ทำกินมีจำกัด อาจทำให้เขาเกิดแรงผลักดันที่จะเกิดการบุกรุกเขตป่าสงวนซึ่งมีพื้นที่มากเจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง จึงควรสนับสนุนอาชีพเสริมเพื่อยกระดับรายได้เพิ่มจากอาชีพเกษตรกรรม แต่ในขณะเดียวกันควรแนะนำวัสดุจากภาคเกษตรกรรมหรือของที่เขาได้จากการพึ่งพาป่าอยู่แล้ว และในเวลาเดียวกันควรควบคุมปริมาณการนำออกจากป่า กับการเพิ่มของทรัพยากรนั้นด้วย เช่น การนำกิ่งมาสาน เป็นไม้กวาดเอง ส่วนด้ามไม้กวาดก็เป็นหวายและเจ้าหน้าที่การเกษตรควรสอนให้เขาผลิตวัตถุติดเอง เช่น ปล่อยพื้นที่การเกษตรนั้นให้เป็นป่าธรรมชาติและปลูกหวายเลียนแบบธรรมชาติและกิ่งควรนำเมล็ดมาหว่านได้ เพราะอุณหภูมิบนดอยภูคาเย็นอยู่ตลอดปี

2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. หากมีการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในเรื่องของปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรที่เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบเลียนแบบธรรมชาติ

2. ควรศึกษาในเรื่องของป่าชุมชน และบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่มีปัญหาการพึ่งพาผลประโยชน์จากป่าไม้

3. ในการวิจัยครั้งนี้มีการศึกษาในพื้นที่แคบเพียงพื้นที่ดอยภูคา ควรจะศึกษาในพื้นที่ที่กว้างออกไป และมีการเปรียบเทียบ

4. ในการวิจัยครั้งนี้มีชาวเขาเพียงเผ่าพันธุ์เดียวคือ ลัวะ ควรเลือกศึกษาในพื้นที่ที่มีสองเผ่าพันธุ์ขึ้นไปเพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่าเผ่าพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ